

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko:

Robert Jerzy Szymula

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy:

1997 – dyplom magistra filologii rosyjskiej, Wydział Humanistyczny Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, praca magisterska nt. *Имена существительные с суффиксом -ость и их польские эквиваленты*, promotor: dr hab. Jan Franciszek Nosowicz, recenzent: dr hab. Zofia Abramowicz.

2004 – dyplom doktora nauk humanistycznych, Miński Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny, rozprawa doktorska nt. *Лингвистические аспекты создания многоязычного терминологического словаря*, promotor dr hab. Roman Hajczuk, prof. UwB; konsultant naukowy: prof. Aleksander W. Zubow (Miński Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny); recenzenci: prof. Władimir A. Karpow (Białoruski Uniwersytet Państwowy), doc. dr Swietłana E. Kuncewicz (Miński Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny); wiodąca organizacja recenzująca: Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały. Dyplom został nostryfikowany w 2005 r., potwierdzeniem jest Zaświadczenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu stwierdzające, że dyplom kandydata nauk, wydany w Mińsku decyzją Wyższego Komitetu Atestacyjnego Republiki Białoruś, jest równoważny z polskim dyplomem doktora nauk humanistycznych, nadawanym w Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:

W Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu w Białymstoku jestem zatrudniony od 25.02.1997.

Przebieg zatrudnienia:

- 25.02.1997-31.07.1998 – zatrudnienie w wymiarze pół etatu;
- 1.08.1998-31.07.2006 – zatrudnienie na stanowisku asystenta w wymiarze pełnego etatu w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej (w latach 1998-2000 w Zakładzie Bibliotekoznawstwa, od 2000 r. w Zakładzie Lingwodydaktyki);
- od 1.08.2006 do chwili obecnej – zatrudnienie na stanowisku adiunkta w wymiarze pełnego etatu w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016 r. poz. 1311):

Za osiągnięcie, wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016 r. poz. 1311) uznałem moją monografię pt. *Лингвопрагматические аспекты современного газетного политического дискурса (на материале русского языка)*, 2018, Białystok: Wydawnictwo Prymat, 351 ss., recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Iryda Grek-Pabisowa (związana z Instytutem Sławistyki PAN), dr hab. Jan Sokołowski, prof. nadzw. UW r (Uniwersytet Wrocławski).

Życie polityczne stało się na tyle ważne dla obywateli każdego państwa, iż można stwierdzić, że dyskurs polityczny i komunikacja polityczna, której istotą jest zapewnienie możliwości osiągnięcia konsensusu społecznego, stały się integralną częścią każdego nowoczesnego społeczeństwa. Problemy interakcji między językiem i polityką są w centrum stale utrzymującego się zainteresowania badaczy wielu dyscyplin naukowych. Popularność środków masowego przekazu i ich aktywny wpływ na odbiorców stanowią interesujący obiekt badań nad wykorzystaniem środków językowych w celu kształtowania świadomości społecznej, wpływania na oceny działań podmiotów życia politycznego, wyniki wyborów itp. Język jest skuteczną bronią używaną w polityce w każdym kraju. Korzystanie z zasobów

leksykalnych w walce o władzę i jej utrzymanie to punkt wyjścia dla zbadania sposobów oddziaływania mediów (opartego na logice i emocjach) na odbiorców. W centrum tego typu badań znajduje się świat polityki, analizowany z wielu różnych punktów widzenia przez przedstawicieli różnych dziedzin (politologów, socjologów, językoznawców itp.).

Monografia *Лингвопрагматические аспекты современного газетного политического дискурса (на материале русского языка)* koncentruje się na zagadnieniach związanych z pragmatyką językową w obszarze rosyjskiego dyskursu politycznego. Celem niniejszej pracy jest analiza jednostek leksykalnych z komponentem emotywnym wykorzystywanych we współczesnych tekstach prasowych oraz ocena ich możliwości wpływu na czytelników. Bogaty materiał badawczy został wyekscerpowany z tekstów informacyjno-publicystycznych (2000 tekstów) o tematyce społeczno-politycznej opublikowanych w ciągu 15 lat (2000-2015) w czterech opiniotwórczych gazetach rosyjskich (tygodnik „Аргументы и факты”, nakład 3.000.000 egz., redaktor naczelny I.J. Czerniak; dziennik „Известия”, nakład w Rosji 150.950 egz., w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw 28.000 egz., redaktor naczelny A.G. Oganiesian; dziennik „Комсомольская правда”, nakład 655.000 egz., redaktor naczelny W.N. Sungorkin; dziennik „Московский комсомолец”, nakład do 700.000 egz., redaktor naczelny P.V. Gusiew).

Monografia ma charakter teoretyczno-analityczny. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczno-syntetyzujący, dwa kolejne charakter analityczny (w pracy wykorzystano metody analizy semantycznej, kontekstualnej i leksykograficznej w ujęciu synchronicznym i diachronicznym).

Rozdział pierwszy skupia się na prezentacji współczesnych koncepcji dotyczących podstawowych dla niniejszej pracy pojęć „dyskurs” i „dyskurs polityczny”, a także na opisie cech charakterystycznych dyskursu politycznego i pełnionych przez niego funkcji. Dokładna analiza wymienionych terminów jest niezbędna, gdyż w literaturze przedmiotu brak ich jednoznacznych definicji. Chociaż analiza dyskursu stanowi przedmiot zainteresowania badaczy już od dłuższego czasu, termin „dyskurs” jest jednym z najbardziej skomplikowanych i nie poddaje się próbom stworzenia jednoznacznej interpretacji. Badacze proponują różne definicje tego pojęcia, na przykład: indywidualna aktywność językowa, warunek powstania i zrozumienia tekstu¹; zwerbalizowana aktywność myślowa, obejmująca komponenty zarówno

¹ W. Żarski, 2006, *Czy taka lingwistyka tekstu? (Uwagi o tekście, dyskursie i kulinariach)*, [w:] *Język a komunikacja 12: Oblicza komunikacji 1: perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Zaśko-Zielińska (red.), Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, s. 73.

językowe, jak i pozajęzykowe²; język w procesie jego użytkowania³; spójny tekst w połączeniu z czynnikami pozajęzykowych (pragmalingwistycznymi, społeczno-kulturowymi, psychologicznymi itp.), tekst w aspekcie zdarzeń, mowa, rozumiana jako celowe działanie społeczne, jako komponent uczestniczący w interakcji z ludźmi i ich mechanizmami świadomości, mowa „zanurzona w życiu”⁴; specyficzna forma tworzenia się wiedzy⁵; akt komunikacyjny (ustny, pisemny, zawierający elementy werbalne i niewerbalne), który zachodzi pomiędzy mówiącym i słuchającym w procesie działania komunikacyjnego w konkretnym kontekście czasowym, przestrzennym i innym, a także werbalny składnik aktu komunikacyjnego (jego pisemny lub ustny wynik, interpretowany przez odbiorców)⁶. Powodem braku jednej obowiązującej definicji jest prawdopodobnie interdyscyplinarność pojęcia. Badaniem dyskursu zajmują się językoznawcy, socjologowie, psychologowie, eksperci z zakresu sztucznej inteligencji, antropolodzy, krytycy literaccy, filozofowie i inni. Pojęcie „dyskursu” jest używane w stosunku do różnych sfer komunikacji, w związku z tym analizowane jest z różnych perspektyw (z punktu widzenia stylistyki językowej, socjolingwistyki, psycholingwistyki, pragmalingwistyki, językoznawstwa strukturalnego, kulturoznawstwa itp.). Niejednoznaczność definicji powoduje, że „dyskurs” jest zwykle opisywany w porównaniu do innych zjawisk, na przykład do pojęcia „tekst” i „mowa”. Analizowane terminy są w takim przypadku używane zamiennie jako synonimy lub różnicowane według określonych kryteriów: forma ustna i pisemna, opozycja „proces/wynik”, sfera funkcjonowania, charakter abstrakcyjny i konkretny, preferencje stylistyczne autora (na przykład, „tekst” to forma pisemna, „mowa” i „dyskurs” to formy ustne; „mowa” i „dyskurs” mają konkretny charakter, „tekst” to abstrakcyjny konstrukt mentalny itp.).

Podstawowym dla niniejszej pracy pojęciem jest „dyskurs polityczny”. Ze względu na swoją wielowymiarowość także ten termin jest niejednoznaczny, a w literaturze przedmiotu nie wypracowano dotychczas jego jednej ogólnie przyjętej definicji. W wąskim rozumieniu dyskurs polityczny jest definiowany, na przykład, jako kategoria gatunków, ograniczona przez specjalną sferę społeczną (tj. dyskurs polityczny jest dyskursem polityków, a tekst polityczny

² В.В. Красных, 1998, *Виртуальная реальность или реальная виртуальность? (Человек. Сознание. Коммуникация)*, Москва: Диалог-МГУ, s. 190.

³ A. Duszak, 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 18.

⁴ Н.Д. Арутюнова, 1990, *Дискурс*, [w:] *Лингвистический энциклопедический словарь*, В.Н. Ярцева (ред.), Москва: Большая рос. энцикл., s. 136-137.

⁵ N. Fairclough, R. Wodak, 1997, *Critical discourse analysis*, [w:] *Discourse as social interaction*, T.A. van Dijk (red.), London: Sage, s. 258-284.

⁶ Т.А. ван Дейк, 1989, *Язык. Познание. Коммуникация*, Москва: Прогресс, s. 5-7.

to wypowiedź wyartykułowana przez polityka w sytuacji, gdy znajduje się on w swoim środowisku instytucjonalnym)⁷. Przy szerokim podejściu do danego pojęcia definiuje się je jako „język sfery publicznej” (rozumiany jako, na przykład, ogół praktyk dyskursywnych, identyfikujących uczestników dyskursu politycznego lub tworzących konkretną tematykę komunikacji politycznej⁸), a więc autorami tekstów politycznych są nie tylko przedstawiciele władzy wykonawczej, ustawodawczej lub sądowniczej, liderzy partii politycznych, doradcy nieformalni, działacze religijni i społeczni, ale także środki masowego przekazu (rozumiane jako całość i ich spersonifikowani przedstawiciele) i obywatele.

Problemem w obszarze badań dyskursu politycznego, na który zwracam uwagę w monografii, jest nie tylko niejednoznaczność samego pojęcia, lecz również różnorodność podejść metodologicznych (analiza krytyczna, analiza deskryptywna, analiza zorientowana funkcjonalnie, podejście pragmatyczne, opis semantyczny, podejście deskryptywne, podejście krytyczne, podejście kognitywne itp.), a także klasyfikacja gatunków dyskursu politycznego (na przykład, zgodnie z najbardziej rozbudowaną klasyfikacją autorstwa E.I. Shejgal gatunki te dzielone są w zależności od wielu parametrów: stopnia instytucjonalności, relacji podmiotu i adresata, zróżnicowania socjokulturowego, lokalizacji zdarzenia politycznego, stopnia prototypowości/marginalizacji, charakteru dominującej intencji⁹).

Omawiając pojęcie dyskursu politycznego, należy również zwrócić uwagę na pełnione przez niego funkcje. Przy różnorodności klasyfikacji można założyć, że podstawową funkcją dyskursu politycznego jest funkcja instrumentalna – walka o władzę i jej utrzymanie, a wszystkie pozostałe (funkcja kontroli społecznej, funkcja reprodukcji władzy, funkcja orientacji, funkcja wzmacniania solidarności społecznej, funkcja zróżnicowania społecznego, funkcja „agenda setting” itd.) są aspektami jej realizacji.

Dyskurs polityczny wyróżnia się szeregiem określonych cech, takich jak instytucjonalność, informatywność, ideologiczność, niejednoznaczność semantyczna, fantomowość, fideistyczność, intertekstualność, teatralność i in. Należy jednak podkreślić, że nie są one charakterystyczne wyłącznie dla tego typu dyskursu, a dodatkowo konkretne cechy dyskursu politycznego są realizowane w różnym stopniu w zależności od danego gatunku.

Rozdział drugi „Praktyki dyskursywne środków masowego przekazu” poświęcony jest prezentacji związków dyskursu politycznego z innymi rodzajami dyskursu, ze szczególnym

⁷ Tamże, Москва, s. 54.

⁸ А.Н. Баранов, 2001, *Введение в прикладную лингвистику*, Москва: Эдиториал УРСС, s. 246.

⁹ Е.И. Шейгал, 2000, *Семиотика политического дискурса*, Волгоград: Перемена, s. 307-325.

uwzględnieniem dyskursu medialnego. W niniejszym rozdziale opisano również cechy języka prasy oraz scharakteryzowano prasowy tekst polityczny.

Skutkiem braku ściśle określonych granic dyskursu politycznego jest jego powiązanie z wieloma innymi rodzajami dyskursu, takimi jak: dyskurs prawniczy (sfera ustawodawstwa państwowego), dyskurs naukowy (konsultacje, rekomendacje itp.), dyskurs medialny (komunikacja za pośrednictwem środków masowego przekazu), dyskurs pedagogiczny (socjalizacja jednostki), dyskurs reklamowy (reklama polityczna), dyskurs religijny (mitologizacja świadomości, rytualizacja komunikacji), dyskurs artystyczny (kształtowanie świadomości politycznej poprzez wpływ estetyczny, np. w utworach literackich), dyskurs sportowy (aspekt współzawodnictwa), dyskurs wojskowy (gatunki doktryny wojennej, porozumienia militarno-polityczne, ultimatum, negocjacji pokojowych).

Z punktu widzenia niniejszej monografii najważniejszą rolę odgrywa przecięcie dyskursu politycznego z dyskursem środków masowego przekazu, gdyż właśnie one są obecnie głównym kanałem realizacji komunikacji politycznej. Szczególne miejsce wśród mediów tradycyjnie zajmuje prasa. Jej cechami charakterystycznymi są publiczny charakter, dostępność i uniwersalność. Media stanowią nie tylko źródło informacji, ale są również w stanie kształtować opinię publiczną (tradycyjnie w interesie władzy wykonawczej) i formować relacje podmiotów politycznych z opinią publiczną. Są środkiem regulacji, zarządzania i manipulowania życiem politycznym i społecznym kraju. Manipulowanie opinią publiczną w środkach masowego przekazu, tj. zaprogramowane kształtowanie opinii publicznej w celu zapewnienia manipulatorom korzystnych dla nich zachowań odbiorców informacji, może przejawiać się w przekazywaniu niezgodnych z prawdą lub niewystarczających informacji. Jednym z najważniejszych sposobów wpływu na adresata jest jednak bezpośrednie i pośrednie wyrażanie oceny opisywanych zjawisk (pozytywnej lub negatywnej). Wypowiedzi oceniające nie odzwierciedlają stanu faktycznego, lecz subiektywne opinie autora na temat rzeczywistości (powstałe pod wpływem jego wizji świata, ukształtowanych postaw, uprzedzeń i stereotypowych wyobrażeń o realiach itp.). Fakty opisywane w prasie są obdarzane cechami elementów „swoich” lub „obcych”: pozytywna ocena faktu nadaje opisywanemu elementowi rzeczywistości cechy elementu „swojego” (zjawisko odbierane jest dzięki temu jako coś słusznego i właściwego, gdyż społeczeństwo przyjmuje za normę własne wzorce kulturowe), fakt oceniany negatywnie jest obdarzany cechami elementu „obcego” (z tego powodu jest odbierany jako niewłaściwy).

Znakami werbalnymi, wykorzystywanymi w dyskursie politycznym, są nie tylko wyrazy i związki wyrazowe, ale także teksty, w tym teksty prasowe. Prasowy tekst polityczny

realizuje nie tylko funkcję informacyjną, ale także ekspresywną i impresywną. Aby je skutecznie realizować, tekst polityczny musi posiadać szereg cech, takich jak informatywność (tekst ukazuje, jakie zjawiska zachodzą w społeczeństwie), intersubiektywność (jednakowe rozumienie treści tekstu przez autora i czytelnika na podstawie posiadanej wiedzy ogólnej), prawdziwość (rozpatrywana z punktu widzenia aktualizacji funkcji pragmatycznej tekstu, a nie stosunku informacji do cech „prawda/fałsz”), perswazyjność (wykorzystanie elementów propagandy i taki sposób przedstawiania informacji, w którym nawet fakty nieprawdziwe wydają się przekonujące) czy skuteczność (stopień realizacji intencji komunikacyjnej autora). Połączenie tych cech w danym prasowym tekście politycznym zależy jednak od jego gatunku.

Prasowy tekst polityczny nasycony jest różnego rodzaju środkami językowymi, sprzyjającymi realizacji funkcji ekspresywnej i impresywnej (metafory, frazeologizmy, eufemizmy itp.), wśród których znaczące miejsce zajmuje element wartościowania. Ocena w wypowiedziach autorskich może odpowiadać istniejącym stereotypowym wyobrażeniom odbiorcy na temat otaczającej go rzeczywistości, może mieć też na celu modyfikację starych i tworzenie nowych stereotypów (za pomocą wyrażenia postawy wobec prezentowanej treści, operowania symbolami narodowymi i kulturowymi itp.). Element oceniający w prasowych tekstach politycznych jest zawsze zorientowany społecznie, ponieważ tekst taki jako element komunikacji społecznej i politycznej to nie tylko pewna ilość informacji, ale także wyraz stanowiska społeczno-pragmatycznego jego autora i wydawcy.

Rozdział trzeci „Leksyka polityczna w praktykach dyskursywnych prasy rosyjskiej” skupia się na ukazaniu potencjału lingwopragmatycznego słownictwa z komponentem emotywnym we współczesnych prasowych tekstach politycznych. W niniejszym rozdziale dokonałem analizy leksemów, które w związku ze zmianami ustrojowymi zmieniły swoje konotacje ideologiczne (pozytywne lub negatywne, zależnie od zgodności lub niezgodności z obowiązującą niegdyś doktryną marksistowsko-leninowską), a także określiłem potencjalne oddziaływanie na odbiorców leksyki potocznej i żargonizmów oraz zapożyczeń z języka angielskiego.

Jedną z cech dyskursu politycznego czasów Związku Radzieckiego był fakt, iż ocena emocjonalna leksyki społeczno-politycznej tego okresu miała szczególny charakter, polegający na jawnie wyrażonej ideologizacji. Słownictwo społeczno-polityczne było ściśle powiązane z dominującą w kraju ideologią marksistowsko-leninowską. W języku tego okresu istniał jeden powszechnie uznawany system ocen, który nie dopuszczał żadnych odchyłeń lub wariantów. W ustroju komunistycznym komponent emotywny semantyki leksyki społeczno-politycznej zawierał informacje o ocenach społecznych zjawisk z punktu widzenia ideologii, co

zaowocowało pojawieniem się określonych konotacji. Miały one rozkład symetryczny: niektóre jednostki leksykalne charakteryzowały się wyraźną oceną pozytywną związaną ze zgodnością nazywanych przez nie zjawisk z założeniami światopoglądu marksistowsko-leninowskiego (np. *марксизм-ленинизм, социалистический* itp.), inne prezentowały wyraźną ocenę negatywną (pojęcia wrogie panującej w kraju ideologii, np. *капитализм, оппозиция* itp.).

Przemiany polityczne i ekonomiczne w Rosji (rozpad ZSRR, upadek systemu komunistycznego, powstanie wielu partii politycznych w miejsce jednej, wprowadzenie urzędu prezydenta, podpisanie nowej umowy federacyjnej, transformacja z gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej, niekontrolowany proces prywatyzacji, przejęcie wielu przedsiębiorstw przez oligarchów znacząco wpływających na politykę regionalną i federalną itp.) pociągnęły za sobą zmiany w świadomości społecznej, które z kolei stopniowo znalazły swoje odzwierciedlenie w systemie języka. Najważniejsze zmiany dotyczą leksyki (w tym słownictwa społeczno-politycznego), gdyż właśnie słownictwo jest najbardziej dynamiczną częścią języka. Jak podkreślam w pracy, zmiany na poziomie komponentu emotywnego znaczenia leksemów, używanych we współczesnym rosyjskim dyskursie politycznym, przejawiają się w usuwaniu naleciałości ideologicznych i zmianie konotacji ideologicznych (pozytywnych lub negatywnych). Proces ten uwarunkowany był osłabieniem rytualności języka w połączeniu z przekształceniami ustalonych wcześniej norm ideologicznych (zgodność lub niezgodność z panującą doktryną). Przeprowadzona przeze mnie analiza materiału leksykalnego zebranego na podstawie artykułów słownikowych wskazuje, że proces usuwania komponentu wartościowania ideologicznego w słownictwie używanym w dyskursie politycznym w czasach radzieckich w stosunku do współczesnego rosyjskiego dyskursu politycznego przebiega w trzech kierunkach.

W pierwszym przypadku w emotywnym konotacyjnym komponentcie znaczenia danej jednostki leksykalnej znikają sememy oceny negatywnej (zastąpione zostały przez sememy oceny neutralnej). W komponentcie emotywnym znaczenia tych leksemów, oznaczających w przeszłości pojęcia postrzegane negatywnie z punktu widzenia ideologii marksizmu-leninizmu (np. *беспартийный, дворянство, капитализм, либерализм, монархия, оппозиция*), obecne były sememy konotacyjnej negatywnej oceny emocjonalnej, które po zmianach w rosyjskim życiu społeczno-ekonomicznym i politycznym zniknęły. Zjawisko to można zaobserwować na podstawie materiałów słownikowych (w artykułach słownikowych, z których zniknęły wskaźniki dawnej wyraźnej oceny emotywniej, zawarte w definicjach i materiale ilustracyjnym). Jak wskazują przykłady, elementy oceny negatywnej wprowadzane

były przez sememy denotatywne, wyrażane przy pomocy różnego rodzaju określeń (np. *в буржуазном обществе, в капиталистических странах, в эксплуататорских государствах, враждебный марксизму-ленинизму, контрреволюционный, реакционный, чуждый народу*) lub kwalifikatorów słownikowych (np. *презр., неодобрит., пренебр.*), które z biegiem czasu zniknęły z definicji słownikowych. We współczesnych tekstach prasowych leksemy te pojawiają się w kontekstach, które nie wywołują już u odbiorców negatywnych skojarzeń.

Kolejną grupę tworzą jednostki leksykalne, oznaczające pojęcia, które w przeszłości były pozytywnie oceniane z punktu widzenia panującej ideologii marksistowsko-leninowskiej (np. *большевик, коллективист, коммунист, комсомолец, марксизм-ленинизм, революционер*). W przypadku tych leksemów ocenę społeczną kształtowały ideologizowane sememy denotatywne, oznaczane w słownikach za pomocą określeń, takich jak *высший тип демократии, общественно полезный, передовой, последовательно революционный, прогрессивный* itp., lub kwalifikatorów słownikowych (np. *одобр.*). W komponencie emotywnym ich znaczenia nastąpiło zastąpienie sememów oceny pozytywnej sememami oceny neutralnej lub negatywnej, co ilustruje materiał słownikowy (np. zamiana kwalifikatorów typu *одобр. – неодобр.*). Leksemy te związane są z pojęciami, fundamentalnymi dla ideologii marksistowsko-leninowskiej, stanowiącymi samą jej istotę.

Ostatnia badana grupa składa się z leksemów, w których komponencie emotywnym znaczenia sememy oceny negatywnej zostały zastąpione sememami oceny pozytywnej (np. *консервативный, многопартийность, плюрализм*). W ich przypadku z artykułów słownikowych zniknęły określenia wyrażające ocenę negatywną (np. *враждебный прогрессу*), a pojawiły się określenia wyrażające ocenę pozytywną (np. *надежно зарекомендовавший себя, опирающийся на традиции, традиционный*).

W rozdziale trzecim określone zostało także potencjalne oddziaływanie na emocje adresatów zapożyczeń z języka angielskiego we współczesnych prasowych tekstach politycznych. Poszerzenie słownictwa sfery polityki poprzez zapożyczenia (głównie z języka angielskiego) stało się jedną z najbardziej wyraźnych tendencji rozwoju języka rosyjskiego w ostatniej dekadzie XX wieku i na przełomie XX-XXI wieku. Należy jednak zauważyć, że obcojęzyczne jednostki leksykalne aktywnie uzupełniały rosyjski dyskurs polityczny również wcześniej, począwszy od końca XVII – początku XVIII wieku. W monografii przeprowadzona została analiza zmian semantycznych na poziomie konotacji ideologicznych zapożyczeń z języka angielskiego. Proces ten jest szczególnie widoczny w leksemach, które w czasach radzieckich odnosiły się tylko do realiów zagranicznych. Tendencja do wyrażania oceny

społecznej w języku środków masowego przekazu narzuciła ich specyficzną rolę. Leksyka nacechowana ideologicznie służyła jako środek kształtowania opinii publicznej, a jej użycie w tamtym okresie było zdeterminowane przez konfrontację marksizmu-leninizmu z innymi doktrynami. Zapożyczenia z języka angielskiego związane były z konotacją negatywną, przedstawiającą wyraz obcojęzyczny jako obcy ideologicznie. Konotacje negatywne anglicyzmów powstały przede wszystkim w wyniku nadania nowego znaczenia komponentowi semantycznemu (obcemu z punktu widzenia rzeczywistości radzieckiej), który przekształcił się w komponent planu ideologicznego, określający dany wyraz jako znak opisujący inną rzeczywistość, społeczeństwo z innym porządkiem społecznym (element obcy, a więc nieodpowiedni, niewłaściwy). W czasach współczesnych nastąpiły znaczące zmiany w używaniu zapożyczeń anglo-amerykańskich w języku rosyjskim, co obrazuje analizowany materiał z lat 2000-2015. Przede wszystkim zaczęto je stosować do oznaczania realiów rosyjskich, a nie tylko zagranicznych, w związku z czym stopniowo zmieniły one swoje zabarwienie wartościujące: utraciły konotacje negatywne, we współczesnym dyskursie politycznym używane są z oceną neutralną (np. *имидж, истеблишмент/истэблишмент, лобби, плюрализм*). Proces ten można zaobserwować na podstawie analizy artykułów słownikowych (wskaźnikami konotacji negatywnych były np. określenia typu *в современных буржуазных и реформистских теориях, противопоставляется марксистско-ленинскому учению, в капиталистических странах*, które z czasem zniknęły). Badanie pokazało, że wśród anglicyzmów, używanych w czasach radzieckich, są też takie, które nie związane były z negatywną oceną konotacyjną (np. *рейтинг, саммит*).

Rozdział trzeci monografii poświęcony jest też prezentacji potencjału lingwopragmatycznego słownictwa nacechowanego stylistycznie we współczesnych prasowych tekstach politycznych. Język współczesnej publicystyki bardzo różni się od języka prasy radzieckiej (w czasach Związku Radzieckiego gazety odgrywały ważną rolę agitacyjną), przede wszystkim w aspekcie stylistycznym i leksykalno-semantycznym. Język prasy w okresie po radzieckim charakteryzuje się nowym stylem ekspresji (utrata odcienia patosu), większą swobodą doboru wyrazów (włączanie jednostek nacechowanych stylistycznie), odrzuceniem tabu językowych i eufemizmów, dążeniem do przezwyciężenia braku ekspresji i suchości prezentacji informacji (użycie jednostek o zabarwieniu ekspresyjnym), dezaktualizacją znaczeń odzwierciedlających realia radzieckie (np. wyrazu *партия* zaczęto używać bez komponentu *коммунистическая*), dezideologizacją słownictwa (utrata konotacji ideologicznych, np. *бизнес, диссидент, предприниматель*), upolitycznieniem grup leksyki, które w czasach ZSRR nie odnosiły się do sfery polityki (np. *перестройка, застои*), bogatą metaforyzacją, co

zapewnia swobodę wyboru środków językowych, zwłaszcza leksykalnych.

Funkcja ekspresyjna w prasowym dyskursie politycznym przejawia się między innymi w intensywnym wykorzystaniu słownictwa nacechowanego stylistycznie, w tym jednostek potocznych (np. *балаган, замашка, мужик, мямлить, нацист, показать кому-л. кузькину мать, холуйский*). Powodem obecności tej grupy słownictwa w języku prasowym jest niewątpliwie liberalizacja norm językowych związanych ze zmianą stosunków społecznych (zniesienie ograniczeń w używaniu w języku literackim jednostek z nieskodyfikowanej części języka narodowego), jednak głównym celem stosowania potocznych jednostek leksykalnych w dyskursie politycznym jest znalezienie nowych środków ekspresji, zwiększających wpływ informacji na odbiorcę, a także zbliżenie świata polityki i życia codziennego (np. polityk przedstawiany jest jako zwykły człowiek, jeden z szeregowych mieszkańców kraju – *Путин нормальный мужик*). Używanie leksyki nacechowanej stylistycznie charakteryzuje się wyjątkową plastycznością, sprzyja ona ponadto osłabieniu oficjalnego charakteru wypowiedzi, sprawia, że komunikacja jest bardziej swobodna, co przyciąga szerszą grupę odbiorców.

W artykułach o polityce można również zaobserwować przykłady użycia żargonizmów. Ekspresywność żargonizmów (większa niż w przypadku wyrazów o zabarwieniu neutralnym) bardziej przyciąga uwagę czytelnika, jednocześnie aktywizując denotatywne znaczenia wartościujące. Cechą żargonizmów jest włączanie dodatkowych informacji o charakterze kontekstowo-sytuacyjnym. Analizowane przeze mnie jednostki leksykalne (np. *базар, кореш, либераст, лукашист, майдаун, мочить в сортире, путинюгенд, параша, пацан*) są związane z negatywnym zabarwieniem ekspresywnym, przy ich pomocy odbiorcom może być sugerowana określona ocena pewnych zjawisk rzeczywistości politycznej, w świadomości czytelnika może tworzyć się określone wyobrażenie na temat polityków i życia politycznego (np. na temat podobieństwa świata polityki i działań polityków ze światem przestępczym, światem show biznesu czy życiem młodzieży).

Rozdział czwarty „Metaforyka polityczna jako kognitywny mechanizm oddziaływania językowego” skupia się na analizie funkcji leksemów o wtórnym znaczeniu metaforycznym w prasowych tekstach politycznych.

Metaforyczność można uznać za jedną z najważniejszych cech współczesnego dyskursu politycznego, gdyż wspólną orientacją komunikacyjną wypowiedzi polityków jest niewątpliwie ich dążenie do tego, aby przyciągnąć uwagę, zainteresować, przekonać odbiorców do swoich racji. Użycie metafor pomaga podmiotom życia politycznego przekształcać językowy obraz świata w świadomości adresatów, nadawać zjawiskom dobrze znanym odbiorcom nową ocenę emocjonalną. Jednostki leksykalne z wtórnym znaczeniem metaforycznym używane

w dyskursie politycznym niosą ze sobą silne konotacje, ich głównym zadaniem jest tworzenie określonego stosunku adresata do tematu wypowiedzi poprzez wywieranie wpływu emocjonalnego i psychologicznego. Przyczyną wykorzystania w tekstach prasowych takich leksemów jest prawdopodobnie ich nasycenie emocjonalne, ekspresja, plastyczność. W dyskursie politycznym metaforyczność funkcjonuje jako środek skupiania uwagi, przedstawiania pojęcia lub sytuacji pod określonym kątem widzenia, aby stworzyć u adresatów określony stosunek do nich.

Problemem metaforyki języka polityki zajmowali się tacy badacze, jak A.N. Baranow, J.N. Karaułow, O.Ż. Grigorjewa, A.A. Kasłowa, J.B. Fiedieniewa, A.P. Chudinow, E.I. Shejgal, N.G. Shechtman, T. Dobrzyńska, M. Frankowska, M. Johnson, G. Lakoff, W. Lubaś, K. Ożóg, J. Smól, J. Sławek. Należy jednak podkreślić, iż jest to nadal bardzo perspektywiczny kierunek badań, gdyż modele metaforyczne ulegają zmianom pod wpływem sytuacji politycznej, społecznej i ekonomicznej w państwie. Mogą pojawiać się nowe modele, częstotliwość istniejących może ulegać zmianie, mogą też one zniknąć.

W niniejszym opracowaniu analizie poddano jednostki leksykalne ze sferą źródłową „Wojna” i „Teatr” jako najsilniej zabarwione emocjonalnie. W obu przypadkach leksemy te mogą mieć duży potencjał oddziaływania na czytelnika, noszą charakter oceniający i mogą wywoływać negatywne skojarzenia, jednak różnego rodzaju. Jednostki leksykalne utworzone na podstawie sfery źródłowej „Wojna” obrazowo przedstawiają relacje w świecie polityki, opisujące życie polityczne za pomocą terminów militarnych. Porównując życie polityczne z wojną, a polityków z żołnierzami, emocjonalnie opisują stosunki w sferze polityki i w związku z tym mogą tworzyć w świadomości adresatów ich negatywny wizerunek. Zastosowanie tych leksemów może wywołać pojawianie się negatywnych skojarzeń: w polityce rozbieżności zdań i konflikty zdarzają się częściej niż konstruktywne formy współdziałania dla dobra kraju; politycy (członkowie partii politycznych, członkowie Dumy Państwowej, ministrowie, itp.) zachowują się jak żołnierze biorący udział w bitwach; liderzy partii politycznych wzywają swoich zwolenników do gotowości do wojny (wybory – walka o głosy elektoratu, miejsca w Dumie Państwowej itd.). W niektórych przypadkach jednostki tego typu mogą służyć jako środek dyskredytowania polityków, przedstawiając ich działalność jako sprzeczną z interesem kraju (*эпая Рoccusu*). Leksemy te pojawiają się szczególnie często w czasie wyborów (wybory to walka o głosy elektoratu, wojna między partiami politycznymi, w których zwyciężają najsilniejsi).

W przypadku leksemów związanych ze sferą źródłową „Teatr” porównanie życia politycznego ze spektaklem teatralnym, przedstawieniem cyrkowym, show czy telenowelą

może wywołać w świadomości odbiorców wrażenie sztuczności i braku szczerości działań podmiotów życia politycznego. Politycy przedstawiani są jako aktorzy (ich praca to obliczone na poklask udawanie, wcielanie się w role), lalki i marionetki (politycy nie działają niezależnie, ale są narzędziem w rękach kogoś bardziej wpływowego) czy wręcz klauni (działania polityków są czymś wywołującym śmiech), ale też jako lalkarze, reżyserzy i dyrygenci (w świecie polityki rządzą najbardziej wpływowe osoby, które kierują innymi, posłusznymi im, realizując własne cele). W świadomości odbiorców może pojawić się wrażenie, że politycy ukrywają swoje prawdziwe intencje, działają potajemnie, może nawet z naruszeniem prawa (określani są jako noszący charakteryzację i wykonują swoje zadania za kulisami).

Nasylenie prasowych tekstów politycznych tego typu środkami leksykalnymi związane jest z różnymi czynnikami: z bogatym doświadczeniem wojskowym ludzkości, z militaryzacją świadomości narodu rosyjskiego, która została zapoczątkowana w czasach radzieckich, z konceptualnym militarystycznym dyskursu totalitarnego czasów radzieckich i jego reliktyw w współczesnym rosyjskim dyskursie politycznym, z agonizacją obiektu refleksji (istota polityki to walka o władzę i jej utrzymanie). Z tego względu na częstotliwość użycia metafor wojskowych wpływa specyfika historii politycznej (np. wzrosła ona w czasie zimnej wojny, regularnie wzrasta podczas wyborów politycznych itp.). Z kolei teatralność dyskursu politycznego wynika prawdopodobnie ze specyfiki jego głównego adresata (pośredniego obserwatora masowego, a nie adresata bezpośredniego).

Należy jednak zauważyć, że szerokie zastosowanie metaforyki wojennej i teatralnej w tekstach prasowych wiąże się w dużym stopniu z rolą odgrywaną w dyskursie politycznym przez media, główny w naszych czasach kanał komunikacji politycznej. Obywatele uczestniczą w polityce przede wszystkim pośrednio, działając jako obserwatorzy, uzyskując informacje o zdarzeniach za pośrednictwem środków masowego przekazu. Media wpływają na adresata, mogą zmieniać stosunek podmiotu do określonego obiektu, kształtować ogólny nastrój emocjonalny odbiorcy, zmieniać ukształtowane stereotypowe wyobrażenia na temat elementów rzeczywistości itd. Aby wpłynąć na czytelników, dziennikarze używają określonych środków językowych, do których należą analizowane leksemy.

Należy podkreślić, iż specyfika metaforyki dyskursu politycznego nie jest niezmienna. Jak zauważam w opracowaniu, w wielu przypadkach nie tylko uległy zmianie istniejące w przeszłości modele metaforyczne, ale także zmieniło się postrzeganie niektórych leksemów o wtórnym znaczeniu metaforycznym. Niektóre jednostki leksykalne (np. *стратегия*, *тактика*, *борьба*), klasyfikowane niegdyś jako metafory, były na tyle szeroko używane, że

w świadomości odbiorców ich związek ze sferami źródłowymi mógł zostać osłabiony w takim stopniu, iż współcześnie można mówić o ich zatartym wtórnym znaczeniu metaforycznym.

Przeprowadzona analiza odkrywa perspektywy dla dalszych rozważań nad lingwopragmatycznymi aspektami prasowego dyskursu politycznego. Współczesne teksty polityczne cechują się coraz większą swobodą wyboru środków językowych i nowym stylem wyrażenia. Badacze zwracają uwagę na postępującą pauperyzację języka polityki osiąganą poprzez używanie wulgaryzmów, zubożenie słownictwa, nasycenie leksyką potoczną i żargonizmami, obecność gier słownych, ironii, skojarzeń np. związanych ze sferą seksualną. Zjawiska te stanowią szczególnie interesujący materiał do dalszych analiz wpływu środków językowych na emocje odbiorców. Analiza może być także kontynuowana w aspekcie diachronicznym, ukazującym dynamikę opisywanych w monografii zjawisk na przestrzeni lat. Przedstawione tendencje mogą być też punktem wyjścia do badań porównawczych, obejmujących język rosyjski/białoruski/serbski i języki krajów o unijnym modelu demokracji.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo -badawczych (artystycznych):

Zainteresowania naukowe

Przed uzyskaniem stopnia doktora byłem autorem 17 publikacji. Na mój dorobek z tego okresu składają się: 11 artykułów w czasopismach, 3 tezy w materiałach pokonferencyjnych, 1 słownik, 1 podręcznik akademicki (we współautorstwie) oraz 1 sprawozdanie. Prace te publikowane były w językach polskim i rosyjskim. Szczegółowy wykaz publikacji zawiera Załącznik nr 6.

Moje zainteresowania badawcze przed uzyskaniem stopnia doktora koncentrowały się wokół dwóch obszarów badawczych. Początkowo, ze względu na zatrudnienie w Zakładzie Bibliotekoznawstwa, zajmowałem się tematyką związaną z nowymi technologiami w bibliotekoznawstwie. Efektem były publikacje poświęcone idei biblioteki cyfrowej (Załącznik 6, część C, poz. 3) i wielojęzycznym tezaurusom stosowanym m.in. w systemach informacyjno-wyszukiwawczych (Załącznik 6, część C, poz. 4, część D, poz. 2). W późniejszym czasie skoncentrowałem się na terminologii i terminografii (Załącznik 6, część C, poz. 6, 7, 8, 10, 11). Publikacje z tego etapu mojej działalności naukowej stanowią efekt poszukiwań tematu rozprawy doktorskiej i stanowią jej zapowiedź. Na potrzeby pracy zgromadziłem bogaty materiał leksykalny, który stał się podstawą stworzonego przeze mnie

słownika (*Podręczny słownik (angielsko-polsko-rosyjski) terminów informatycznych*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 478 ss.), opublikowanego w 2002 r. (Załącznik 6, część G, poz. 1). W rozprawie analizowałem zasady tworzenia słowników terminologicznych, którymi kierowałem się przy pracy nad ww. wydawnictwem leksykograficznym, ze szczególnym uwzględnieniem słowników wielojęzycznych (parametry dotyczące makrokompozycji słownika, parametry dotyczące mikrokompozycji słownika, parametry autorskie). Rosyjskie leksemy zaczerpnięte z tej publikacji stały się następnie podstawą do przeprowadzenia analizy terminologii informatycznej w języku rosyjskim ze względu na sposoby nominacji. Badanie pokazało, że współczesne terminy informatyczne w języku rosyjskim powstały na bazie transformacji leksykalno-semantycznych, zapożyczeń leksykalnych i derywacji słotwórczej, bardzo liczną grupę stanowią też związki wyrazowe. Na szczególną uwagę zwraca nasycenie danej terminologii zapożyczeniami z języka angielskiego, co spowodowane jest specyfiką dziedziny. Rozprawa po wprowadzeniu odpowiednich zmian została opublikowana w formie monografii w 2008 r. (Załącznik 6, część B, poz. 1).

Do mojego dorobku z tego okresu zalicza się także opublikowany we współautorstwie podręcznik akademicki dla studentów filologii rosyjskiej, który jest wynikiem mojej działalności dydaktycznej (Marzanna Karolczuk, Robert Szymula, 2002, *Podręcznik do praktycznej nauki języka rosyjskiego (dla studentów filologów – III rok studiów)*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 247 ss.).

Po uzyskaniu stopnia doktora na mój dorobek naukowy składają się 3 monografie (w tym jedna we współautorstwie), 21 artykułów w czasopismach naukowych, 11 rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz też, 1 recenzja oraz 4 podręczniki akademickie (we współautorstwie).

Moje zainteresowania naukowe z tego okresu stanowią początkowo efekt poszukiwania obszaru badawczego do dalszej pracy. Wynikiem są np. artykuły, w których analizuję problemy związane z terminologią, takie jak znaczenie skrótowców wśród jednostek terminologicznych czy wariantywność terminów i ich definicji (Załącznik 6, część C, poz. 16, 17, 18). Moje poszukiwania zaczęły przesuwac się coraz bardziej w kierunku zagadnień dotyczących dyskursu politycznego. W kolejnych publikacjach zajmowałem się m.in. analizą gatunków dyskursywnych, takich jak mowy inauguracyjne prezydentów B.N. Jelcyna, W.W. Putina i D.A. Miedwiediewa (Załącznik 6, część C, poz. 25, 28, 30, 31, 32) czy przesłanie do Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej (Załącznik 6, część C, poz. 23, część D,

poz. 13). Są to gatunki stosunkowo nowe dla rzeczywistości rosyjskiej, jednak wypełniające ważną rolę.

W przypadku mowy inauguracyjnej główny cel wystąpienia (zjednoczenie narodu i podkreślenie roli tradycyjnych wartości, które należy w przyszłości kultywować), jej nasycenie motywacyjne, interpretacja ideologiczna problemów społecznych, współbrzmienie jej treści z oczekiwaniami obywateli sprzyja przekształceniu mowy w skuteczny instrument gry politycznej, używany w kampanii „powyborczej”. Należy podkreślić, że jest to gatunek, który powstał w Stanach Zjednoczonych i właśnie z tradycji amerykańskiej czerpią wystąpienia inauguracyjnych prezydentów Rosji, co nie znaczy, że są ich kopią (na przykład, analiza wykazała, iż na gruncie rosyjskim brak jest odwołania do religii; brak też realizacji tak zwanego toposu palących problemów, charakterystycznego dla tradycji amerykańskiej, co może świadczyć o świadomym przemilczaniu przez mówców faktów niewygodnych). W publikacjach, poświęconych analizie przemówień B.N. Jelcyna, W.W. Putina i D.A. Miedwiediewa z lat 1991–2012, zajmowałem się zarówno ewolucją tego gatunku na gruncie rosyjskim, jak i analizowałem jego strukturę, funkcje i toposy realizujące poszczególne funkcje, a także cechy językowe. Zajmowałem się też analizą sposobów realizacji podstawowych konceptów rosyjskiego dyskursu politycznego w ww. tekstach, wskazując ich specyfikę.

Celem przesłania do Zgromadzenia Federalnego jest z kolei informowanie członków Parlamentu i obywateli Rosji o sytuacji w kraju oraz nakreślenie kierunków rozwoju. Analizując coroczne przemówienia prezydenta Putina z jego pierwszej kadencji koncentrowałem się na ich strukturze, tematyce, funkcjach i cechach językowych. Badanie wykazało, iż mimo że jest to gatunek nowy dla polityki rosyjskiej (pierwsze przesłanie zostało wygłoszone w 1994 r.), jego kompozycja jest już ukształtowana (jednolita dla wszystkich wystąpień). Uwagę zwraca fakt, iż mimo zastosowania zabiegów konstrukcyjnych i użycia środków językowych ułatwiających odbiór informacji, przemówienia nasycone są jednocześnie w dużym stopniu zapożyczeniami oraz specjalistycznymi terminami ekonomicznymi i finansowymi, co może odbiór utrudnić. Wszystkie wystąpienia mają charakter informacyjny, przeważa w nich leksyka neutralna (w tekstach praktycznie brak jest leksemów o charakterze ekspresywnym). Szczególnie podkreślić należy rozdźwięk pomiędzy funkcją deklaratywną przemówienia a realizacją tej funkcji (mimo zapewnień, że prezydent widzi problemy kraju i jest nastawiony na ich rozwiązanie, obietnice mają charakter bardzo niekonkretny, nie wskazane są osoby odpowiedzialne za dane zadania ani termin realizacji planowanych działań) oraz pomiędzy nasyceniem informacjami o sytuacji w polityce wewnętrznej i zagranicznej (ta druga zajmuje marginalną pozycję).

Ostatecznie moje zainteresowania naukowe skupiły się na rosyjskim prasowym dyskursie politycznym. Publikacje z tego okresu poświęcone są rozpatrywaniu potencjału lingwopragmatycznego słownictwa z komponentem emotywnym we współczesnych prasowych tekstach politycznych (Załącznik 6, część C, poz. 22, 24, 26, 27, 29, część D, poz. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12). Analizuję w nich zmiany na poziomie komponentu emotywnego znaczenia, przejawiające się w zmianie konotacji ideologicznych. Materiał do badania stanowiły jednostki leksykalne, które w czasach radzieckich posiadały wyraźny komponent emotywny związany z pozytywną lub negatywną oceną elementów rzeczywistości odpowiadających lub sprzecznych z normami panującej ideologii. Podobne zjawisko daje się zaobserwować przy analizie potencjalnego oddziaływania językowego zapożyczeń z języka angielskiego. W ich przypadku ocena konotatywna wiązała w przeszłości wyraz obcojęzyczny, opisujący rzeczywistość charakteryzującą się innym porządkiem społecznym, z obcą ideologią, co automatycznie powodowało powstanie negatywnego zabarwienia emocjonalnego i wartościującego. Przeprowadzone przeze mnie badania potencjału lingwopragmatycznego słownictwa używanego we współczesnym dyskursie politycznym dotyczą też jednostek nacechowanych stylistycznie – leksyki potocznej i żargonizmów. Powodem szerokiego stosowania danych leksemów w tekstach politycznych są z jednej strony zmiany, które zaszły w języku prasy w czasach postsowieckich, z drugiej zaś ich możliwości ekspresyjne. Wśród publikacji dotyczących opisanej tematyki znajdują się też artykuły, prezentujące rozważania związane z metaforyką dyskursu politycznego. Wyniki badań nad tą tematyką prezentowałem na konferencjach w Leuven (Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Русский язык в языковом и культурном пространстве Европы и мира: Человек. Сознание. Коммуникация. Интернет”, 2014), Dyneburgu (Международная Научная Конференция „XXII славянские чтения”, 2017), Mińsku (Международная научная конференция „Язык – когниция – социум”, 2012; Международная научная конференция „Семантика и прагматика языковых единиц”, 2015), Olsztynie (Międzynarodowa Konferencja Sławistyczna „Polsko-wschodniosłowiańskie kontakty językowe, literackie, kulturowe”, 2013, 2014, 2015), Słupsku (Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Wschód – Zachód. Dialog języków i kultur”, 2013, 2015).

Badanie wyżej wymienionych zagadnień pozwoliło mi wypracować koncepcję monografii, która jest podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

W ostatnim czasie moje zainteresowania naukowe zaczęły skupiać się na dyskursie przedwyborczym, czego efektem jest analiza realizacji dwóch podstawowych dla dyskursu politycznego konceptów „wolność” i „sprawiedliwość” w programach wyborczych 11 partii

rosyjskich (w tym największej w Federacji Rosyjskiej partii „Единая Россия”, będącej zapleczem politycznym W.W. Putina). Koncept „wolność” realizowany jest w badanych programach wyborczych zarówno w znaczeniu bardzo ogólnym (*prawa i wolności człowieka*), jak i w formie związków wyrazowych związanych z konkretnymi sferami (*wolność środków masowego przekazu, wolność systemu sądowiczego, wolność systemu wyborczego, wolna ekonomika* itp.). Koncept „sprawiedliwość” rozumiany jest przede wszystkim jako „sprawiedliwość społeczna” (definiowana jako gwarantowany przez państwo równy podział dóbr w zależności od nakładu pracy obywateli), lecz związany jest też blisko z konceptem „równość” (równość szans). Analiza porównawcza materiałów wyborczych partii politycznych i oficjalnych wystąpień W.W. Putina i D.A. Miedwiediewa z lat 2000-2012 pokazała, że częstotliwość realizacji językowych badanych konceptów jest zdecydowanie niższa w przemówieniach prezydentów (pojedyncze przypadki bardzo ogólnikowych wyrażen typu *dążenie do wolności, wolność obywateli, dążenie do sprawiedliwości, sprawiedliwy system polityczny*), co może skłaniać do wyciągnięcia wniosku, że nie są to koncepty ważne w dyskursie prezydenckim. Także w programach wyborczych partii „Единая Россия” realizacje tych konceptów nie są częste (np. rzeczownik *wolność* występuje w nich 3 razy, podczas gdy w materiałach partii „Яблоко” – 37 razy). Wyniki analiz prezentowane były na IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Człowiek – Wiara – Kultura. O wolność i sprawiedliwość... Chrześcijańska Europa między wiarą i rewolucją” (Częstochowa, 2017) oraz stały się podstawą publikacji *Концепты «свобода» и «справедливость» в современном российском политическом дискурсе*, [w:] *O wolność i sprawiedliwość... Chrześcijańska Europa między wiarą i rewolucją*, pod red. U. Cierniak, N. Morawca, A. Bańczyk, Częstochowa: Instytut Filologii Obcych Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, s. 317-327.

Pozostała działalność naukowa, dydaktyczna, popularyzująca naukę, organizacyjna:

Udział w konferencjach naukowych

Przejawem mojej aktywności naukowej był także udział w konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych, na których upowszechniałem wyniki moich badań.

Przed uzyskaniem stopnia doktora uczestniczyłem w 2 zagranicznych międzynarodowych konferencjach naukowych (Mińsk). Po obronie rozprawy doktorskiej

występowałem z referatami na 22 konferencjach naukowych, w tym 11 krajowych (w Białymstoku, Warszawie, Częstochowie, Sosnowcu, Słupsku, Olsztynie, Ełku) i 11 zagranicznych (w Chicago, Amsterdamie, Barcelonie, Dyneburgu, Leuven, Wilnie, Tiumieniu, Mińsku). Szczegółowy wykaz konferencji wraz z tytułami wygłoszonych referatów zawiera Załącznik nr 7.

Udział w projektach badawczych:

Udział w grantie NPRH „Naukowa edycja krytyczna Pism rozproszonych Tadeusza Micińskiego w czterech tomach: eseje, liryka, publicystyka” (nr 1aH 15 0322 83), realizowanym w latach 2016–2019, kierownik: dr Marcin Bajko. Charakter udziału: wykonawca (opracowanie edytorskie rosyjskojęzycznych pism literackich i publicystyki Tadeusza Micińskiego pochodzących z okresu pobytu w Rosji (1914-1918).

Udział w grantie NPRH „Kontynuacja krytycznych edycji wybitnych, zapomnianych dzieł XIX-wiecznej polskiej literatury romantycznej w Naukowej Serii Wydawniczej «Czarny Romantyzm» w XII tomach” (nr 11H 12 0399 81), realizowanym w latach 2018–2022, kierownik: dr hab. Halina Krukowska, prof. em. UwB. Charakter udziału: wykonawca (opracowanie i edycja wschodniosłowiańskich (białoruskich i ukraińskich) tekstów pisanych polsko-białorusko-ukraińskiego pogranicza kulturowego (Jan Barszczewski, Paulin Świącicki, Zenon Fisz).

Działalność dydaktyczna

Po uzyskaniu stopnia doktora, w latach 2004–2018 prowadziłem następujące zajęcia:

- ćwiczenia z przedmiotu praktyczna nauka języka rosyjskiego;
- zajęcia laboratoryjne z przedmiotu praktyczna nauka języka rosyjskiego – laboratorium;
- seminarium licencjackie.

Zajęcia te prowadziłem na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia na kierunku filologia, na następujących specjalnościach:

- filologia rosyjska – oferta dla kandydatów ze znajomością języka rosyjskiego;
- filologia rosyjska z językiem angielskim – oferta dla kandydatów ze znajomością języka rosyjskiego;
- filologia rosyjska – komunikacja językowa w sferze biznesu.

Dodatkowo prowadziłem autorskie wykłady na stacjonarnych i niestacjonarnych studiach trzeciego stopnia z następujących przedmiotów:

- budowanie sylabusów przedmiotowych;
- podstawy prawne kształcenia w szkole wyższej.

Dzięki ukończeniu w 1999 r. Policealnego Studium Informatyki (tytuł technik informatyk) prowadziłem także zajęcia z przedmiotu komputerowe edytorstwo tekstów (na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego stopnia na kierunku filologia, specjalności filologia rosyjska, a także na stacjonarnych i niestacjonarnych studiach pierwszego stopnia na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa).

W roku akademickim 2011/2012 zwyciężyłem w konkursie na najlepszego wykładowcę Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej, organizowanym przez Wydziałową Radę Samorządu Studentów Wydziału Filologicznego.

Wypromowałem 3 prace licencjackie na kierunku filologia rosyjska, zrecenzowałem 73 prace dyplomowe. W roku akademickim 2008/2009 pełniłem funkcję opiekuna studenckich praktyk zawodowych na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego stopnia, prowadzonych przez Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej. W latach 2011-2016 byłem koordynatorem ds. przedmiotu praktycznej nauki języka rosyjskiego. Brałem też udział w pracach wydziałowej komisji rekrutacyjnej (w r. ak. 1999 na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowo-techniczna, w r. ak. 2006 na kierunku filologia, specjalności filologia rosyjska).

W celu podwyższania kwalifikacji dydaktycznych uczestniczyłem w 40-godzinny szkoleniu/kursie z zakresu obsługi platformy e-learningowej BlackBoard i tworzenia kursów e-learningowych (Białystok, 2010). Wziąłem udział (jako słuchacz) w II Konferencji Ars Docendi nt. „Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich i doktorantów” (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, 26.09.2016).

W latach 2008-2018 pełniłem na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku następujące funkcje:

- 1.10.2010-30.09.2018 – p.o. kierownika Zakładu Lingwodydaktyki;
- 1.10.2008-30.09.2016 – wicedyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej;
- 1.09.2016 do chwili obecnej – prodziekan ds. studenckich Wydziału Filologicznego.

Pełniąc funkcję wicedyrektora Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu w Białymstoku opracowałem program studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunku filologia, specjalność filologia rosyjska – komunikacja językowa w sferze biznesu, który znajduje się w ofercie dydaktycznej Instytutu od 2009 r.

W obszar mojej działalności dydaktycznej wpisują się również wydane we współautorstwie podręczniki adresowane do studentów filologii rosyjskiej: 2 podręczniki dla studentów trzeciego roku studiów pierwszego stopnia (Marzanna Karolczuk, Robert Szymula, 2002, *Podręcznik do praktycznej nauki języka rosyjskiego (dla studentów filologów – III rok studiów)*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 247 ss.; Marzanna Karolczuk, Robert Szymula, 2007, *Общайтесь по-русски!*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 334 ss.), 2 podręczniki dla studentów specjalności filologia rosyjska – komunikacja językowa w sferze biznesu (Marzanna Karolczuk, Maryna Michaluk, Robert Szymula, 2011, *С экономической лексикой запанибрата*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 236 ss.; Marzanna Karolczuk, Maryna Michaluk, Robert Szymula, 2012, *Мы в межкультурном деловом общении*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 312 ss.), podręcznik dla studentów pierwszego roku specjalności filologia rosyjska – oferta dla kandydatów rozpoczynających naukę języka rosyjskiego od podstaw (Roman Hajczuk, Robert Szymula, 2009, *Добро пожаловать. Язык rosyjski dla начинающих*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 189 ss.) (Załącznik 6, część H).

Współpraca z instytucjami i organizacjami, odbyte staże:

W 2017 roku odbyłem staż naukowy w Odeskim Uniwersytecie im. Miecznikowa (15-28.05.2017). W ramach stażu m.in. wygłosiłem wykłady dla studentów III roku specjalności „Język rosyjski i literatura” (tematyka wykładów „Współczesny rosyjski dyskurs polityczny”).

Jestem członkiem następujących towarzystw naukowych:

- Polskie Towarzystwo Językoznawcze (od 2015 r.);
- Association for Slavic, East European and Eurasian Studies (od 2017 r.).

Działalność popularyzatorska

Włączam się aktywnie w popularyzowanie języka i kultury rosyjskiej. Od 2000 r. jestem członkiem komisji Olimpiady Języka Rosyjskiego w Okręgu Podlaskim, skierowanej do uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Współpracuję także z organizatorami Wojewódzkiego Konkursu „Mistrz Gramatyki Języka Rosyjskiego (od 2013 r.) oraz Wojewódzkiego konkursu recytatorskiego poezji rosyjskiej (od 2013 r.). W 2006 r. pełniłem funkcję wydziałowego koordynatora Podlaskiego Festiwalu Nauki i Sztuki.

Praca organizacyjna

Od 1.10.2010 do 30.09.2018 pełniłem funkcję p.o. kierownika Zakładu Lingwodydaktyki Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej.

W okresie od 1.10.2008 do 30.09.2016 pełniłem funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej. W okresie tym kierowałem pracami Kierunkowego Zespołu Dydaktycznego, dostosowującego plany i programy studiów wszystkich specjalności prowadzonych przez Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej do wymogów Krajowych Ram Kwalifikacji, a także do wytycznych Uniwersytetu w Białymstoku dotyczących tworzenia planów i programów studiów. W latach 2008-2016 byłem członkiem Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia, który podejmuje działania monitorujące proces dydaktyczny na rzecz zapewniania jakości kształcenia na poziomie podstawowych jednostek organizacyjnych (monitorowanie standardów akademickich, monitorowanie i doskonalenie procesu kształcenia, ocena jakości zajęć dydaktycznych, monitorowanie warunków kształcenia i organizacji studiów, ocena mobilności studentów/doktorantów, uzyskiwanie opinii absolwentów uczelni o przebiegu odbytych studiów, monitorowanie procesu potwierdzania efektów uczenia się).

Od 1.09.2016 do chwili obecnej pełnię funkcję prodziekana ds. studenckich Wydziału Filologicznego. Jestem członkiem Senackiej Komisji ds. Kształcenia, będącej ciałem opiniodawczym Senatu i Rektora.

Od roku 2008 do chwili obecnej jestem członkiem Rady Wydziału Filologicznego.

W roku 2006, 2012 i 2018 byłem członkiem zespołu przygotowującego raport dla Państwowej Komisji Akredytacyjnej (kierunek filologia).

Od 2000 r. byłem sekretarzem redakcji rocznika „Linguodidactica”, a od 2012 r. jestem redaktorem naczelnym tego czasopisma (część B wykazu czasopism naukowych, w 2012 r. – 3 pkt, w 2013 r. – 5 pkt., w 2014 r. – 5 pkt., w 2015 r. – 9 pkt.).

Brałem także udział w wielu pracach organizacyjnych na rzecz Wydziału Filologicznego i Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu w Białymstoku (na przykład byłem członkiem Wydziałowej Komisji Wyborczej w 2005 r.; byłem osobą współodpowiedzialną za organizację jubileuszu 45-lecia pracy naukowej dr. hab. Romana Hajczuka, prof. UwB; byłem pełnomocnikiem Wydziału Filologicznego ds. kontaktów z Działem Informacji i Promocji Uniwersytetu w Białymstoku; zajmowałem się aktualizacją stron WWW Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej; w 2016 r. uczestniczyłem w organizacji II Edycji Targów Warsztatowych skierowanych do studentów Wydziału Filologicznego).

Za działalność organizacyjną otrzymałem 9 nagród Rektora Uniwersytetu w Białymstoku:

- nagrody za pracę naukową – 2002, 2005, 2006, 2007, 2013;
- nagrody za działalność organizacyjną – 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2016, 2017.

W roku 2017 otrzymałem Medal Srebrny za długoletnią służbę.

Robert Jerzy Gajmutor